

dr hab. Jacek Rodzeń, prof. UJK
Instytut Historii
Uniwersytet Jana Kochanowskiego
w Kielcach

Kraków, 10 czerwca 2024 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej zatytułowanej: „Związki filozofii z nauką w świetle publikacji z pierwszej serii ‘Rocznika Towarzystwa Naukowego Krakowskiego’ (1817-1833)”, napisanej przez Panią mgr Sylwię Psicę pod kierunkiem Pana dra hab. Pawła Polaka, prof. UPJP2 na Wydziale Filozofii UPJP2 w Krakowie, w 2024 roku

Charakter przedmiotowy rozprawy. Recenzowana rozprawa sytuuje się w obszarze badawczym historii i filozofii nauki, z wątkami analiz historyczno-naukoznawczych, w szczególności historii relacji nauk szczegółowych i filozofii w działalności odczytowej i pisarskiej wybranych członków na forum Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Wskazuje na to tytuł rozprawy, spis jej treści, sama treść, a także przyjęte przez jej Autorkę metody badawcze, w tym głównie analiza historyczno-hermeneutyczna materiału źródłowego. Materiałem źródłowym dla przedłożonej dysertacji stała się przede wszystkim pierwsza seria (poczet) „Rocznika Towarzystwa Naukowego Krakowskiego” z lat 1817-1833. Przyjętą przez siebie metodą Autorka objęła, wyznaczone zakresem przedmiotowym i chronologicznym, dzieje osób-uczonych, ich poglądów oraz współtworzonych przez te osoby instytucji naukowej.

Struktura i treść rozprawy. Zasadnicza część rozprawy składa się z trzech rozdziałów. Ich kolejność odzwierciedla klasyczną sekwencję, sprofilowanego historycznie sposobu ujęcia jej treści „od ogółu do szczegółu”, tzn. od zarysowania specyfiki polskiej myśli filozoficznej na początku XIX w., zwłaszcza jej charakterystyki, właściwej dla krakowskiego środowiska intelektualnego, co jest przedmiotem zainteresowania pierwszego rozdziału pracy. Kolejny rozdział odsłania znaczenie działalności Krakowskiego Towarzystwa Naukowego dla rozwoju nauki na ziemiach polskich z akcentem na publikację głównego organu tej instytucji,

czyli „Rocznika” Towarzystwa. Ostatni rozdział recenzowanej dysertacji skupia się na tytułowym dla niej aspekcie relacji nauk do filozofii w myśli wybranych członków Towarzystwa, autorów publikowanych w „Roczniku” odczytów: Józefa Sołtykowicza (Sołtykiewicza) (głównie refleksja historyczna, filozoficzna i naukoznawcza), Józefa Łęskiego, Ignacego Mioszewskego i Pawła Czajkowskiego (u wszystkich trzech refleksja z zakresu estetyki nad dziejami i zjawiskiem twórczości artystycznej).

Struktura recenzowanej dysertacji jest w znacznym stopniu jasno zarysowana, a treści kolejnych rozdziałów są komplementarne. Język pracy jest komunikatywny, jednoznaczny i przystępny w odbiorze, także dla niespecjalisty. Praca unika uproszczeń i kolokwializmów.

Oryginalność i znaczenie rozprawy. Należy wskazać na co najmniej trzy obszary badawcze, które w znacznym stopniu wyznaczają oryginalny charakter recenzowanej rozprawy doktorskiej i stanowią o jej znaczeniu. Pierwszym obszarem jest historiografia nauk i filozofii uprawianych, a także analizowanych z pozycji meta-naukowych (naukoznawczych) w środowisku krakowskim, w szczególności w działalności odczytowo-wydawniczej Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Tym samym Autorka dysertacji wniosła swój wkład do pogłębienia wiedzy o dziejach samego Towarzystwa.

Drugim osiągnięciem badawczym jest, nieznanie dotychczasowej literaturze przedmiotu, pogłębione studium myśli historyczno-naukowej i naukoznawczej krakowskiego prawnika, historyka i filozofa – Józefa Sołtykowicza. Dzięki szczegółowym analizom Autorki pracy poznajemy profil myślowy jednego z wybitniejszych polskich intelektualistów początków XIX wieku, zwłaszcza jego wizję nauki, jej uprawiania, znaczenia społecznego (z inspirującą rolą ze strony Francisca Bacona), a także, mimo powszechnego oświeceniowego ruchu pro-naukowego, odpowiedź Sołtykowicza na antyracjonalistyczną krytykę nauki ze strony Jean-Jacquesa Rousseau. Charakterystyczną cechą myśli Sołtykowicza jest ukazana przez Autorkę rozprawy regulatywna rola idei filozoficznych (etycznych, poznawczych), a także idei religii chrześcijańskiej w uprawianiu nauk szczegółowych. Można przyjąć, że odsłonięta przez Autorkę perspektywa refleksji nad naukami w odczytach-artykułach Sołtykowicza ma przede wszystkim charakter aksjologiczny – etyczny i poznawczy, utylitarny i edukacyjny.

Trzeci obszar badawczy, do którego swój wkład wnosi recenzowana dysertacja, obejmuje wzmocnienie tezy o szczególnym charakterze relacji nauk szczegółowych, filozofii, a także myśli religijnej, które w wymiarze debaty akademickiej i aktywności publikacyjnej właściwe były i są dla środowiska intelektualnego Krakowa. W szczególności interdyscyplinarne „filozofowanie w kontekście nauki” widoczne jest w sposób szczególny,

choć na miarę czasów późnego polskiego oświecenia, zarówno w refleksji Sołtykowicza, jak i w rozważaniach matematyka i artysty malarza w jednej osobie Józefa Łęskiego.

Na szczególną uwagę i wysokie uznanie zasługuje „Zakończenie” recenzowanej dysertacji, stanowiące znakomitą autorską syntezę wszystkich sformułowanych w poszczególnych rozdziałach wniosków, z zasygnalizowaniem perspektyw na kontynuację rozpoczętych prac nad fenomenem naukowym i organizacyjnym TNK. „Zakończenie” świadczy o wysokiej kulturze pisarskiej Autorki, dojrzałości w samodzielnym prowadzeniu badań i świadomości miejsca własnych dokonań w szerszej perspektywie badań już przeprowadzonych, a także możliwych do rozwinięcia w przyszłości.

Uwagi. (1) Pierwsza, bardziej rozbudowana uwaga dotyczy głównie konstrukcji dwóch pierwszych rozdziałów recenzowanej dysertacji i ich zawartości treściowej. Podrozdział nr 3 pierwszego rozdziału, zatytułowany „Stan badań”, skądinąd niezwykle cenny poznawczo(!), nie dotyczy jednak w istocie „polskiej myśli filozoficznej”, a stanu badań nad dziejami Towarzystwa Naukowego Krakowskiego (TNK) i powinien znaleźć się na początku rozdziału drugiego prezentującego TNK. Z drugiej strony pewnym mankamentem treściowym rozdziału pierwszego jest brak choćby krótkiego przedstawienia miejsca nauk szczegółowych i filozofii w panoramie wiedzy europejskiej przełomu XVIII i XIX wieku. Jak wiadomo, pojęcie filozofii i nauk (zwłaszcza przyrodniczych i tzw. matematycznych) odbiegało w znacznym stopniu od tego, z którym mamy do czynienia już w drugiej połowie XIX wieku (bardzo dobre omówienie tego zagadnienia zawierają np. prace Johna L. Heilbrona). Ze względu na tytułowe „(...) związki filozofii z nauką (...)” takie uzupełnienie byłoby wskazane np. zamiast wspomnianego wyżej podrozdziału „Stan badań”, przesuniętego do rozdziału drugiego. Autorka dysertacji zdaje się być świadoma, związanego z tą kwestią znaczenia pewnych rozróżnień, kiedy np. pisze o rozprawach „ściśle filozoficznych” (s. 30). Pomocne mogą się tutaj także okazać: np. praca J. Łęskiego z 1808 roku zatytułowana „Zarys klasyfikacji nauk”, a także praca aktywnego członka TNK, fizyka Romana Markiewicza, z 1814 roku pod tytułem „Rozprawa o naturze i zasadach fizyki” (ss. 1-5), oddzielającego od siebie filozofię (wg niego zajmującą się istotą rzeczy) i fizykę (zajmującą się zjawiskami przyrody). Co prawda Autorka zauważa, że kwestia relacji filozofia-nauki, w jej pracy dotyczy głównie „nauk humanistycznych, społecznych i sztuki” (s. 64), jednak z całą wyrazistością różnice między dyscyplinami widoczne są w obszarze relacji filozofia-nauki przyrodnicze (i matematyczne) (mimo uwagi Autorki na s. 13 *a propos* „refleksji w kontekście fizyki”). W kontekście tych uwag za wysoce kontrowersyjną można również uznać anachroniczną ocenę przynależności do określonej dyscypliny naukowej treści

artykułów z „Rocznika” TNK w świetle współczesnych ministerialnych podziałów dziedzin i dyscyplin naukowych (s. 51). Tu też Autorka zdaje się być świadoma problemu, pisząc kilka stron dalej: „Trzeba bowiem mieć na uwadze, że dzisiejsze rozumienie nauki, jak i filozofii, są różne od ówczesnych” (s. 53).

(2) Na str. 6 Autorka pisze o Koperniku, Galileuszu i Newtonie zaliczając ich dokonania m.in. do „astrofizyki”. W jakimś sensie szerokim, z dzisiejszego punktu widzenia, stwierdzenie to jest prawdziwe, jednak w XVII wieku nie istniała jeszcze taka dyscyplina szczegółowa, jak astrofizyka. Słowo to powinno zostać wyeliminowane z pracy ze względu na błąd anachronizmu.

(3) Jest oczywiste, że recenzowana rozprawa dotyczy przede wszystkim wymiaru historyczno-naukowego i filozoficznego działalności TNK i jego głównego organu „Rocznika”. Należy jednak także pamiętać (zwłaszcza przybliżając stan badań nad TNK) o wymiarze bibliologicznym samego „Rocznika” i jego miejscu w panoramie wydawniczej Krakowa pierwszej połowy XIX wieku (m.in. wielkości nakładów, odbiór czytelniczy itp.). Odnośnie tej tematyki można polecić np. artykuł S. Dzikiego „Czasopiśmiennictwo Rzeczypospolitej Krakowskiej (1815-1846)” z 2012 roku.

(4) Na str. 58 nie ma jasności, o który podręcznik do matematyki autorstwa J. Łęskiego chodzi. Tym bardziej, że jednocześnie został przywołany przez Autorkę fragment jego recenzji pióra M. Straszewskiego.

(5) Dla dopełnienia obrazu wielości ujęć refleksji filozoficznej nad naukami, który wyłania się z analiz przeprowadzonych przez Autorkę dysertacji, wartościowym dodatkiem byłoby choćby krótkie przedstawienie poglądów filozoficznych Józefa E. Jankowskiego, członka NTK i autora licznych prac na łamach „Rocznika” oraz ich porównanie z poglądami innych autorów omawianymi w rozprawie. Byłoby to niezwykle ciekawe, bo przedstawiałoby z jednej strony poglądy ówczesnego zawodowego filozofa (notabene jedynego profesora filozofii w Uniwersytecie Krakowskim w latach 1817-1847), z drugiej filozofujących erudytów, reprezentujących swoje własne szczegółowe dyscypliny naukowe, prawnika Sołtykowicza i np. matematyka Łęskiego (na wyjątkowe znaczenie refleksji filozoficznej w wypowiedziach „uczonych” Autorka zwraca uwagę na str. 159, przy końcu pracy).

Konkluzja. Wymienione powyżej uwagi nie wpływają na ogólniejszy osąd dotyczący oryginalności, dojrzałości i nie deprecjonują doniosłości merytorycznej recenzowanej rozprawy. Praca Pani mgr Sylwii Psicy jest ważna i stanowi istotny wkład do historiografii relacji nauk i filozofii widzianych przez pryzmat refleksji interdyscyplinarnej prowadzonej w

środowisku Krakowskim w pierwszych trzech dekadach XIX wieku. Co więcej, praca „Związki filozofii z nauką w świetle publikacji z pierwszej serii ‘Rocznika Towarzystwa Naukowego Krakowskiego’ (1817-1833)” zasługuje na wysokie uznanie i wyróżnienie. Natomiast wniesione ze strony recenzenta uwagi mogą okazać się pomocne przy ewentualnym wydaniu rozprawy drukiem.

Rekomenduję przyjęcie recenzowanej rozprawy Pani mgr Sylwii Psicy jako spełniającej wymogi stosownych zapisów ustawowych dotyczących nadania stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii oraz dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Jacek Rodzeń